

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

BİRİNCİ BÖLÜM
KARAR

AYHAN AKTAŞ VE DİĞERLERİ BAŞVURUSU

Başvuru Numarası : 2022/60223

Karar Tarihi : 4/12/2025

Başkan : Hasan Tahsin GÖKCAN

Üyeler : Yusuf Şevki HAKYEMEZ

Selahaddin MENTEŞ

İrfan FİDAN

Muhterem İNCE

Raportör : Mutlu ALAF

Başvurucular : 1. Ayhan AKTAŞ

2. Canan AKTAŞ

3. Muzaffer AKTAŞ

4. Necla AKTAŞ

5. Şirin AKTAŞ

Vekili : Av. Eren Fırat TUTAR

I. BAŞVURUNUN ÖZETİ

1. Başvuru, tazminat davasında adli yardım talebinin reddedilmesi nedeniyle mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.

A. Bireysel Başvuruya Konu Dava Süreci

2. Başvurucular, geçirdikleri trafik kazası nedeniyle uğradıkları zararlar ilgili olarak davalı sigorta şirketi aleyhine 15/9/2020 tarihinde maddi tazminat davası açmıştır. Erzurum Asliye Ticaret Mahkemesinde (Mahkeme) görülen davada başvurucular 12/5/2022 tarihinde harçları ve yargılama giderlerini ödeyemeyecekleri gerekçesiyle adli yardım talebinde bulunmuştur. Adli yardım talebi dilekçesinin ekinde başvurucu Muzaffer Aktaş'ın hükümlü olması nedeniyle kendisine vasi tayin edildiğine ilişkin sulh hukuk mahkemesi kararı ve yine bu başvurucu ile diğer başvurucular Şirin Aktaş ile Necla Aktaş'a ilişkin fakirlik belgesi sunulduğu görülmüştür. Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) üzerinden yapılan incelemede adli yardımın talep edildiği tarihte başvuruculardan Ayhan Aktaş'ın 6, Canan Aktaş'ın ise 4 yaşında olduğu anlaşılmıştır.

3. Mahkeme 13/5/2022 tarihli ara kararı ile adli yardım talebini reddetmiştir. Kararın gerekçesi şöyledir:

"Yapılan Uyak sorgulamasında tarafların UYAP üzerinden TAKBİS sorgularının yapıldığında bir kısım davacılar üzerinde taşınmazın bulunduğu, bir kısım davacıların ise 18 yaşından küçük olduğu ayrıca davacının kendisini özel bir vekil ile temsil ettirdiği de nazara alınarak davacı vekilinin adli yardım talebinin bir haftalık yasal süre içerisinde itiraz yolu açık olmak üzere REDDİNE, (iş bu kururun davacı vekiline tebliğine)"

4. Başvurucular, bu karara 13/5/2022 tarihinde itiraz etmiş; itiraz dilekçesinde başvuru Muzaffer Aktaş'ın hükümlü olduğunu, Şirin Aktaş ile Necle Aktaş'ın ise harç ve yargılama giderlerini ödeyebilecek maddi imkânları olmadığını, salt özel vekille temsil edilmiş olmanın adli yardım talebinin reddi gerekçesi olamayacağını ifade etmiştir.

5. Trabzon Asliye Ticaret Mahkemesinin 20/5/2022 tarihli kararıyla itiraz reddedilmiştir. Kararın gerekçesinde başvuru üzerine kayıtlı taşınmaz bulunduğu belirtilmiştir.

6. Başvurucular, nihai hükmü 20/5/2022 tarihinde öğrendikten sonra 3/6/2022 tarihinde süresinde bireysel başvuruda bulunmuştur. Başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

B. Bireysel Başvuru Tarihinden Sonraki Yargılama Süreci

7. UYAP üzerinden yapılan incelemede 8/5/2023 tarihinde davanın kabulüne karar verildiği, bu kararın Erzurum Bölge Adliye Mahkemesi 3. Hukuk Dairesinin 24/4/2025 tarihli kararı ile kaldırıldığı ve yargılamanın devam ettiği görülmüştür.

II. DEĞERLENDİRME

A. Adli Yardım Talebi

8. Başvurucular, bireysel başvuru harç ve giderlerini ödeme gücünden yoksun olduklarını belirterek adli yardım talebinde bulunmuştur. Anayasa Mahkemesinin *Mehmet Şerif Ay* ([2. B.], B. No: 2012/1181, 17/9/2013) kararında belirtilen ilkeler dikkate alınarak geçimini önemli ölçüde güçleştirmeksizin yargılama giderlerini ödeme gücünden yoksun olduğu anlaşılan başvuru sahiplerinin açıkça dayanaktan yoksun olmayan adli yardım talebinin kabulüne karar verilmesi gerekir.

B. Mahkemeye Erişim Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

9. Başvurucular; Muzaffer Aktaş'ın hükümlü olduğunu, diğer başvuru sahiplerinin de maddi imkânı olmadığını ileri sürmüştür. Başvurucular; davalarında haklı çıkmalarının kuvvetle muhtemel olduğunu, rapor neticesinde dava değerinin artırılması hâlinde gerekli harç ve giderlerin ödenmesinin dava sürecinde geçimlerini büyük oranda etkileyeceğini, mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir.

10. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğu karar verilmesi gerekir.

11. Adil yargılanma hakkının en temel unsurlarından biri olan mahkemeye erişim hakkı, bir uyumsuzluğu mahkeme önüne taşıyabilmek ve uyumsuzluğun etkili bir şekilde karara bağlanmasını isteyebilmek anlamına gelir. Kişinin mahkemeye başvurusunu engelleyen veya mahkeme kararını anlamsız hâle getiren, bir başka ifadeyle mahkeme kararını önemli ölçüde etkisizleştiren sınırlamalar mahkemeye erişim hakkını ihlal edebilir (Özkan Şen [2. B.], B. No: 2012/791, 7/11/2013, § 52).

12. Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkının en temel unsurlarından biri olan mahkemeye erişim hakkı, mahkemeye başvuru konusunda etkili bir sistemin var olmasını ve dava açmak isteyen kişilerin mahkemeye ulaşmada açık, pratik ve yeterli fırsatlara sahip olmasını gerektirir. Özellikle hukuki ya da uygulamadaki belirsizlikler kişilerin mahkemeye erişim hakkını ihlal edebilir (*Aktif Elektrik Müh. İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti.* [1. B.], B. No: 2012/855, 26/6/2014, § 34). Bu nedenle mahkemelerin usul kurallarını uygularken yargılananın hakkaniyetine zarar getirecek ölçüde katı şekilcilikten kaçınmaları gerektiği gibi kanunla öngörülen usul şartlarının ortadan kalkmasına neden olacak ölçüde aşırı esneklikten de kaçınmaları gerekir (*Kamil Koç* [1. B.], B. No: 2012/660, 7/11/2013, § 65).

13. Somut olayda başvuruçuların açmış olduğu tazminat davasında adli yardım talebinin reddedilmesi nedeniyle mahkemeye erişim hakkına müdahale yapıldığı görülmektedir. Bu sebeple müdahalenin Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen ve somut başvuruya uygun düşen kanun tarafından öngörülme, meşru bir amaca dayanma, ölçülülük ilkesine aykırı olmama şartlarına uygun olup olmadığının belirlenmesi gerekir.

14. Mahkemenin adli yardım talebini reddetmesinin nedenini 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 334. maddesinin (1) numaralı fıkrasına dayandığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla müdahalenin kanuni dayanağının bulunduğu görülmektedir.

15. Yargı harçları, yargı hizmetinden yararlanılması karşılığında devlete ödenen katkı payını ifade etmektedir. Yargı harcı ödeme yükümlülüğü getirilmesiyle bölünebilen bir kamu hizmeti olan yargı hizmetinden yararlananların bu hizmetin maliyetinin bir kısmına katlanması hedeflenmektedir. Bunun yanında yargı harcının abartılı, zorlama veya ciddiyetten yoksun taleplerin disipline edilmesi ve gereksiz başvuruların önüne geçilerek mahkemelerin meşgul edilmesinin önlenmesi amacına hizmet ettiği de açıktır. Öte yandan başvuruçuların harç dışındaki yargılama giderleri karşılığında avans yatırmakla yükümlü kılınmasının amacı ise yargılama sırasında yapılması zorunlu giderleri finanse etmektir. Bu giderlerin yargı hizmeti talep eden kişi tarafından karşılanması işin doğası gereğidir. Dolayısıyla başvuruçuların harç ve diğer yargılama giderlerini ödemekle yükümlü kılınmasının mahkemeye erişim hakkının doğasından kaynaklanan ve anayasal açıdan meşru amaçlara dayandığı sonucuna ulaşılmıştır (*Famiye Beğim ve Mehmet Tahir Beğim* [1. B.], B. No: 2017/21882, 10/2/2021, § 45).

16. Kanunilik ve meşru amaç şartlarını sağladığı anlaşılan mahkemeye erişim hakkına yönelik müdahale, ölçülülük ilkesi bakımından da değerlendirilmelidir. Ölçülülük ilkesi elverişlilik, gereklilik ve orantılılık olmak üzere üç alt ilkeden oluşmaktadır. *Elverişlilik* öngörülen müdahalenin ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli olmasını, *gereklilik* ulaşılmak istenen amaç bakımından müdahalenin zorunlu olmasını yani aynı amaca daha hafif bir müdahale ile ulaşılmasının mümkün olmamasını, *orantılılık* ise bireyin hakkına yapılan müdahale ile ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir dengenin gözetilmesi

gerekliliğini ifade etmektedir (AYM, E.2011/111, K.2012/56, 11/4/2012; E.2013/66, K.2014/19, 29/1/2014; E.2016/16, K.2016/37, 5/5/2016; *Mehmet Akdoğan ve diğerleri* [1. B.], B. No: 2013/817, 19/12/2013, § 38).

17. Mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin ölçülülüğü bağlamında ilk değerlendirilmesi gereken husus *elverişlilik* kriteridir. Başvurucuların harç ve yargılama gideri ödemekle yükümlü kılınmasının gereksiz yere dava açılmasını önleme amacına ulaşılması yönünden elverişli bir araç olduğu açıktır (*Famiye Beğim ve Mehmet Tahir Beğim*, § 50).

18. İkinci olarak müdahalenin *gereklilik* kriterini sağlayıp sağlamadığı incelenmelidir. Gereklilik, mahkemeye erişim hakkını en az zedeleyen aracın seçilmesini ifade etmektedir. Yargısal başvurularda ilgililerin harç ve diğer yargılama giderlerini ödemekle yükümlü kılınmasının mahkemeye erişim hakkını kısıtladığı tartışmasızdır. Bununla birlikte harç ve yargılama giderlerini ödeme yükümlülüğünün doğduğu ana göre müdahalenin derecesi değişebilmektedir. İlginin daha yargılamanın başında yargılama giderlerini ödemekle yükümlü tutulması ile yargılamanın sonunda yargılama giderlerini ödemeye mahkûm edilmesi arasında müdahalenin ağırlığı bakımından önemli farklılık bulunmaktadır. Yargılama giderlerinin dava şartı olarak öngörülmesinin davanın esası karara bağlandıktan sonra kişinin yargılama giderini ödemekle yükümlü kılınmasına nazaran mahkemeye erişim hakkına daha ağır bir müdahale teşkil edeceği kuşkusuzdur. Bu sebeple yargılama giderlerini ödeme yükümlülüğünün yargılamanın sonuna ötelenmesinin hakka daha hafif bir müdahale teşkil etmesi sebebiyle tercihe şayan bir yöntem olduğu söylenebilir (*Famiye Beğim ve Mehmet Tahir Beğim*, § 51).

19. Bununla birlikte yargılama giderlerinin yargılamanın sonunda ödenmesinin harç yükümlülüğünü anlamsız hâle getirmesi riskini taşıdığına altı çizilmelidir. Harcın yargılamanın sonunda ödenmesi ile başında ödenmesi arasında gereksiz davaların açılmasından caydırma bakımından fark bulunmaktadır. Harcın yargılamanın sonucunda ödeneceği düşüncesi, kişinin gereksiz yere dava açma isteğini kırma özelliğini belli ölçüde zayıflatır. Bu husus gözetildiğinde kamu makamlarının harcın ödenmesinin yargılamanın sonuna ertelenmesi biçiminde bir aracı tercih etme yükümlülüğü altında oldukları söylenemez. Kanun koyucunun harç ödeme yükümlülüğünün doğduğu safhayı belirleme konusunda belli ölçüde takdir yetkisine sahip olduğu kabul edilmelidir. Nitekim kanunda başvuru ve nispi karar harcının dörtte birinin peşin olarak, kalan kısmının ise yargılamanın sonunda ödenmesi öngörülmek suretiyle kamu yararı ile mahkemeye erişim hakkı arasında adil bir denge kurulmaya çalışılmıştır (*Famiye Beğim ve Mehmet Tahir Beğim*, § 52).

20. Ne var ki mali imkânları elverişli olmayan kişilerin başvuru harcını ve nispi karar harcının dörtte birini ödeme gücünden yoksun olmaları söz konusu olabilir. Bu kişilerin sözü edilen harçları davanın başında ödeme yükümlülüğü altına sokulması mahkemeye erişimlerini imkânsız hâle getirebilir veya önemli ölçüde zorlaştırabilir. Kanun koyucu ödeme gücü bulunmayan bu gibi kişilerin mahkemeye erişebilmelerini temin etmek için adli yardım mekanizması öngörmüştür. Buna göre mali gücü olmayan kişilerin bu durumlarını belgelendirmeleri ve davalarının açıkça temelsiz bulunmaması hâlinde yargılamanın sonuna kadar yargılama gideri ödemekten muaf tutulmaları öngörülmüştür. Ayrıca bu kişilerin yargılamanın sonucunda haksız bulunması sebebiyle yargılama giderinin aleyhlerine hükmedilmesi hâlinde yargılama giderlerini taksitle ödemelerine imkân sağlanmıştır. Son olarak haksız çıksalar bile aleyhlerine yargılama giderine hükmedilmesinin mağduriyetlerine

neden olacağının açıkça anlaşılması hâlinde bu kişilerin yargılama gideri ödemekten tamamen muaf tutulmasına da hükmedilebilir. Tüm sayılan bu imkânlar mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahaleyi hafifleten araçlardır (*Famiye Beğim ve Mehmet Tahir Beğim*, § 53).

21. Yargılama giderlerini ödeme gücünün bulunmadığını iddia eden kişilerin yargılama giderlerinden geçici olarak muaf tutulmalarına imkân tanıyan adli yardımdan faydalandırılmaları mahkemeye erişim hakkından yararlanılabilmesi için oldukça önemlidir. Ödeme gücü zayıf olan kişilerin yargılamanın sonuçlanmasından sonra yargılama giderlerini ödemeye mahkûm edilmeleri gibi daha hafif bir müdahale aracı yerine yargılamanın başında harç ve diğer yargılama giderini ödemekle yükümlü kılınmaları en az zedeleyici aracın seçilmesi yükümlülüğünün ihlaline yol açabilir (*Famiye Beğim ve Mehmet Tahir Beğim*, § 54).

22. Somut olayda başvurucular, tazminat davası açmış ve bu davada adli yardım talebinde bulunmuştur. Başvurucuların adli yardım talebi, bazı başvurucular adına kayıtlı taşınmazın bulunduğu, bazı başvurucuların ise on sekiz yaşından küçük olduğu, ayrıca kendilerini özel bir vekil ile temsil ettirdikleri gerekçesiyle reddedilmiştir. İtiraz makamı, bu karara yapılan itirazı bir kısım başvuru üzerinde kayıtlı taşınmaz bulunduğu gerekçesiyle reddetmiştir.

23. Başvurucuların bir avukatla temsil edilmiş olmaları adli yardım talebinin reddi için tek başına yeterli bir gerekçe olamaz. Bu şekildeki kategorik yaklaşım ilgililerin gerçek mali durumlarının hesaba katılmasını önlemektedir. Başvurucuların sırf avukat tutmalarından hareketle -avukata ücret ödediklerine dair bir tespit de yapılmadan- mali güçlerinin yargılama giderlerini karşılayacak düzeyde olduğu sonucu çıkarılamaz. Mahkemenin bu yaklaşımı başvurucuları, fakirlik durumlarını kanıtlayarak kanunla tanınan yargılama giderlerini ödeme hususunda geçici muafiyetten yararlanma imkânından mahrum bırakmıştır.

24. Yargılama makamlarının bir kısım başvurunun adına kayıtlı taşınmaz olduğu gerekçesi yönünden ise UYAP üzerinden yapılan incelemede yalnızca başvuru Muzaffer Aktaş'ın adına kayıtlı çayır, tarla, kârgir ev, ahır niteliklerinde 17 adet taşınmaz olduğu görülmüştür. Diğer başvurucuların üzerinde ise kayıtlı taşınmaz olmadığı görülmüştür. Yargılama makamları, başvurucuların söz konusu tutarı ödemesi hâlinde geçimlerini önemli ölçüde güçleştireceği iddiasını desteklemek için ibraz ettiği belgelere itibar etmemiştir. Başvurucular, Muzaffer Aktaş'ın hükümlü olduğunu ve kendisine vasi atandığını dile getirmiştir. Mahkeme, başvuru Muzaffer Aktaş'ın taşınmazları üzerinde tasarruf ehliyetinin kısıtlanıp kısıtlanmadığı hususunda bir araştırma yapmamış, başvurucuların adli yardımdan faydalanmasına engel olacak şekilde katı ve kategorik bir yorum yapmıştır. Bu şekildeki kategorik yaklaşım adli yardım kararı verilmesinde ilgililerin gerçek mali durumlarının dikkate alınmasını önlemektedir.

25. Somut olayın özelliği dikkate alındığında başvurucuların özel vekâletnameli vekille temsil edildiği ve bir başvurunun adına kayıtlı taşınmaz olduğu gerekçesiyle başvurucuların adli yardım talebi reddedilerek dava açma imkânının ortadan kaldırılması suretiyle mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin gereklilik kriterini taşıdığı Mahkemece gösterilememiştir.

26. Açıklanan gerekçelerle başvurucuların Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

III. GİDERİM

27. Başvurucular, ihlalin tespiti, yeniden yargılama yapılması ile 50.000 TL maddi ve 50.000 TL manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

28. Başvuruda tespit edilen anayasal hak ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar ve zorunluluk bulunmaktadır. Anayasa'nın 148. ve 153. maddeleri ile 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. ve 66. maddeleri uyarınca ihlal kararının gönderildiği yargı mercilerinin yapması gereken iş, yeniden yargılama işlemlerini başlatıp Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında belirtilen ilkelere ve gerekçelere uygun biçimde yürütülecek yargılama sonunda hak ihlalinin nedenlerini gidererek yeni bir karar vermektir (yeniden yargılama konusunda bkz. *Mehmet Doğan* [GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018, §§ 54-60; *Aligül Alkaya ve diğerleri (2)* [1. B.], B. No: 2016/12506, 7/11/2019, §§ 53-60, 66; *Kadri Enis Berberoğlu (3)* [GK], B. No: 2020/32949, 21/1/2021, §§ 93-100).

29. Öte yandan hak ihlali kararından Anayasa Mahkemesinin davanın neticesiyle ilgili bir tutum sergilediği sonucu çıkarılmamalıdır. Anayasa Mahkemesince verilen hak ihlali kararı uyumazlığın sonuçlarından bağımsız olup davanın kabulüne, reddine ya da beraate veya mahkûmiyete karar verilmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Kural olarak yargılamanın her aşamasında olduğu gibi ihlalin sonuçlarını gidermek üzere yeniden yapılacak yargılama sonunda da delillerin dava ile ilişkisini kurma ve bunları değerlendirip sonuç çıkarma yetkisi ilgili mahkemelere aittir.

30. İhlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasının yeterli giderim sağlayacağı anlaşıldığından tazminat taleplerinin reddine karar verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

IV. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. Adli yardım talebinin KABULÜNE,

B. Mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

C. Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE,

D. Kararın bir örneğinin mahkemeye erişim hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması amacıyla yeniden yargılama yapılması için Erzurum Asliye Ticaret Mahkemesi'ne (E.2025/240) GÖNDERİLMESİNE,

E. Başvurucuların tazminat taleplerinin REDDİNE,

F. 40.000 TL vekâlet ücretinden oluşan yargılama giderinin başvurularda MÜŞTEREKEN ÖDENMESİNE,

G. Ödemelerin kararın tebliğini takiben başvuruçuların Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

H. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 4/12/2025 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.